Gorazd Kovačič

Julija Magajna in Tonči Kuzmanič (ur.): Ponovna iznajdba Amerike

Ljubljana: Mirovni inštitut, 2011, 431 strani

Skupina mlajših raziskovalcev pod mentorstvom dr. Tončija Kuzmaniča je po dveh prodornih publikacijah raziskav s področja kritike menedžmenta (prim. T. Kuzmanič (ur.), *Prispevki h kritiki managerske paradigme: P. F. Drucker in njegov managerski ideologem*. Ljubljana: Mirovni inštitut, 2008; »Managerska revolucija« (tematska številka, ur. M. Komel, T. Kuzmanič in P. Turk), v: *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, let. XXXVIII, 2010, št. 240) pripravila zbornik, namenjen kritičnemu premisleku izvorov, transformacij in sodobnega položaja Združenih držav Amerike kot kulturnega, ekonomskega, političnega, predvsem pa ideološkega fenomena. Avtorji prispevkov v tem zborniku raziskujejo predvsem preteklo in sedanje samorazumevanje ZDA, torej ameriški imaginarij, ki se je prek medijev popularne kulture razširjal tudi v druge dele sveta. Pri tem izvajajo več različnih razumevalnih kontekstualizacij oziroma okvirov, znotraj katerih je mogoče interpretirati ameriško samorazumevanje:

1. zgodovino ameriškega kapitalizma (od pionirske agrarne ekonomije prek korporativne industrijske družbe do finančnega postindustrijskega kapitalizma) in spremljajočih transformacij razredne strukture v ZDA;

2. ameriško zgodovinsko razdvojenost med zgodnjim protikolonializmom, nadgrajenim z mesijansko vizijo osvobajanja drugih zatiranih ljudstev, in že zgodaj latentnim, kasneje pa vse bolj izraženim rasizmom belih anglosaških protestantov zoper statusno nižje rangirane skupine prebivalcev ZDA (temnopolte sužnje, priseljence) ter tudi ameriškim zunanjim imperializmom;

3. ter ameriško kulturno izkušnjo naseljevanja in ustvarjanja novega, utopičnega sveta.

Med razpravami, ki sestavljajo zbornik, velja izpostaviti zlasti naslednje:

Blaž Kosovel v razpravi »Kaj je ameriška kultura?« raziskuje fenomen ameriške kulture kot izrazito množične, ljudske kulture, ki ne priznava evropskega razlikovanja med elitno in ljudsko kulturo, temveč sledi utopični viziji priseljencev po stvaritvi

idealnega egalitarnega reda. Prepozna dve ključni razliki med evropskimi in ameriško koncepcijo kulture. Prva je ta, da se evropske sklicujejo in zgledujejo po preteklih vzorih in nacionalnih zakoreninjenostih, ameriška pa je revolucionarna in transcendirata v oblubo slavne prihodnosti, ki ima globalne ekspanzivne ambicije. Druga je ta, da evropska kultura ceni prodornost individualnega ustvarjalca, ameriška kultura pa temelji na skupnostnem konformizmu, ki izvira iz zgodnjega prepleta med religioznim angažmajem in politično vpetostjo v skupnost. Ta dva elementa sta botrovala vzponu globalno vplivne industrije ameriške popularne kulture.

Mirt Komel (»Ameriški patriotizem: od republikanske vrednote do rasističnega imperializma«) razišče genezo in preobrazbo ameriškega patriotizma od zgodnje republikanske koncepcije (ki je bila revolucionarna glede na prevladujoči evropski model etničnega nacionalizma) h kasnejšim rasističnim poudarkom tako v imperialističnih zunanjih spopadih kakor tudi v obravnavi nebritanskih oziroma neevropskih priseljencev. V najnovejšem času se je ta ameriški rasistični patriotizem usmeril zoper muslimane/Arabce.

Žiga Vodovnik (»Jesen statizma, pomlad anarhije: kratka zgodovina anarhistične misli v ZDA«) je napisal kratko pregledno problemsko zgodovino anarhistične misli v ZDA. V obdobju pionirskih osvajalcev »praznega« ozemlja so bile anarhistične, to je protidržavne nazorske težnje precej uveljavljene, saj so bile tesno povezane z libertarnim pogledom. Sprva so jih kazali celo ameriški ustanovni očetje. Kasneje, s krepitvijo javnih in poslovnih aparatov, pa so bili anarhisti vse bolj marginalizirani, tako v prostorskem smislu (umikali so se v utopične komune) kot tudi v smislu legitimnosti. Toda ameriški anarhizmi 19. in 20. stoletja so kljub vzponu korporacijske moči ostali zvesti prvotnemu protidržavnemu sentimentu, ki je svobodo povezoval z odsotnostjo javne oblasti, in so se pretežno konfrontirali z državnim aparatom, manj prepričljivi pa so bili pri tematizaciji poslovnih gospodarskih razmerij.

Igor Bijuklić (»Vzpon industrijske družbe in industrijskega državljanstva v ZDA«) preučuje zgodovinske preobrazbe ameriškega delovno moralnega imaginarija kot kulturne plati razvoja ameriškega gospodarstva od modela pionirske agrokultivacije dežele prek razvoja drobnega podjetništva do vzpona množične delovno intenzivne industrije. Sočasno na administrativnem področju sledi ideološkemu trendu od libertarnega zavračanja oblastnega nadzora k vzniku mogočnega javnega, še zlasti pa korporacijskega upravnega aparata. Avtor ugotavlja, da je na ta način nastal režim upravljalke družbe (v arendtovskem smislu), ne pa demokratične politične države. Bijuklić poveže vzpostavitev družbe in ne države z ameriškim zgodnjim pojmovanjem enakosti kot prirojenega dejstva enakosti delovne zmožnosti, torej kot naravnega in izvenpolitičnega pojava.

Primož Turk v članku »Tehnokracija in ameriška tehnična utopija« analizira ameriško zaverovanost v tehnokracijo kot sredstvo za uspešno obvladanje narave in družbenih problemov, npr. revščine in razredne neenakosti. Oboževanje tehnokracije ni le fenomen s področja popularne kulture, temveč tiči tudi v jedru managerske revolucije od 30. let dalje, ki pa po avtorjevi interpretaciji na daljši rok ni rezultirala v rešitvi problemov družbene nepravilnosti, temveč v dovršenem sistemu upravljanja in discipliniranja.

Tonči Kuzmanić (»Promised land ali tam, kjer je vse moč kupiti in tudi imeti – brez denarja!«) opravi premislek ekonomske eksistence današnjih Američanov, pa tudi drugih zahodnjakov v položaju krizne implozije dosedanjega ekonomskega modela zahoda, ki je temeljil na ekspanziji zadolževanja. Avtor izpelje premik od dominantnega pogleda na potrošnika, ki svoje nakupe financira z zadolževanjem, kot na imetnika stvari k pogledu nanj kot na neimetnika in ujetnika dolžniškega razmerja. Iz tega sklene dvoje. Prvič, zahodni kapitalizem zadnjih desetletij (oziroma v Kuzmanićevih kategorijah postkapitalizem) pomeni nadaljevanje trenda odpravljanja zasebne lastnine, ki se je začel z New Dealom. Drugič, upniška stran dolžniškega razmerja so podružbljene korporacije, katerih pozitivno poslovanje (ki temelji na povračilu posojenega) je temeljilo na pozitivnih pričakovanjih od prihodnosti, sedanja finančna kriza pa je razgalila, da je šlo pri tem za podreitev prihodnosti in prihodnjih generacij dolžniškemu razmerju. Kuzmanić režim ekspanzije zadolževanja interpretira kot sistem za podrejanje ljudi alieniranim družbenim silam. Na koncu avtor prek koncepta mandatne lastnine kot moči upravljati tok javnih sredstev in dolgov poveže strukturi ameriške in slovenske finančne krize (tako njunega nastanka kakor tudi njunega »reševanja«).

Avtorji prispevkov za zbornik *Ponovna iznajdba Amerike* se s svojim mišljenjskim pristopom in delno tudi s tematskim fokusom delno navezujejo na svoji dve prejšnji raziskavi managerske ideološke paradigme. Ekonomsko in razredno zgodovino pronicljivo povezujejo s preoblikovanjem idej, skratka, prakticirajo kritično zgodovino idej. Obenem se navezujejo na sodobne problemske konstelacije in jih pojasnjujejo prek raziskave preteklih transformacij ideoloških in ekonomskih tokov. Prek kritičnega premisleka kompleksnega fenomena »Amerike« razvijajo nastavke za kritično mišljenje o procesih, v katere smo umeščeni v našem prostoru in času. V primerjavi s preostalim slovenskim družboslovjem je skupina avtorjev, zbrana pri tem zborniku, unikatna v tem, da izvaja redko intelektualno prakso kritične ekonomskozgodovinske, institucionalnozgodovinske in idejnozgodovinske analize družbe kot specifičnega modernega kompleksa upravljanja, nadzorovanja in discipliniranja.